

Sezona 2015/2016

Petak, 13. maj 2016. godine
Zadužbina Ilije M. Kolarca u 19 časova

Ciklus: Za megalomane

Dirigent: **Danijel Rajskin**
Solista: **Aleksej Volodin**, klavir

BETOVEN MARATON

Ludvig van Beethoven: Koncert za klavir i orkestar br. 2 u Be-duru, op. 19

Allegro con brio
Adagio
Rondo – Molto allegro

Trajanje: oko 28 minuta

Ludvig van Beethoven: Koncert za klavir i orkestar br. 1 u Ce-duru, op. 15

Allegro con brio
Largo
Rondo – Allegro

Trajanje: oko 36 minuta

Ludvig van Beethoven: Koncert za klavir i orkestar br. 3 u ce-molu, op. 37

Allegro con brio
Largo
Rondo – Allegro

Trajanje: oko 34 minuta

Ludvig van Betoven: Koncert za klavir i orkestar br. 4 u Ge-duru, op. 58

Allegro moderato
Andante con motto
Rondo (Vivace)

Trajanje: oko 34 minuta

Ludvig van Betoven: Koncert za klavir i orkestar br. 5 u Es-duru, op. 73 (Emperor)

Allegro
Adagio un poco mosso
Rondo – Allegro ma non troppo

Trajanje: oko 38 minuta

Koncertmajstori: **Tijana Milošević i Miroslav Pavlović**

Nakon što je Wolfgang Amadeus Mozart postavio temelje koncertantne pijanističke literature, ovaj žanr je do kraja 19. veka doživeo pravi procvat. Dok je u ranim koncertima za klavir (ali i drugim delima) **Ludviga van Betovena** (1770-1827), evidentan uticaj Hajdna i Mocarta, karakteristike njegovog individualnog stila postaju vidljive od Trećeg klavirskog koncerta. U sledećim ostvarenjima iz ovog žanra, autor uspostavlja novu vezu između između klavira kao individualnog instrumenta i orkestra koji dobija veoma značajnu ulogu, koja prevazilazi pređašnju funkciju solističke pratnje.

Iako prema mišljenju mnogih muzikologa, klavirski koncerti Ludviga van Betovena ne spadaju u najviše domete njegovog stvaralačkog opus, kao što je to slučaj sa simfonijama, klavirskim sonatama i kamernom muzikom, ova dela mnogo govore o njegovom specifičnom stilskom razvoju, kojim je istoriju muzike doveo do praga romantičarskog stila.

Kada je imao svega četrnaest godina, Betoven je načinio prve pokušaje da napiše klavirski koncert u Es-duru, od koga je sačuvan samo solistički part. Nekoliko godina kasnije, vratio se komponovanju u istom žanru, ovog puta u De-duru, od čega je opstao samo prvi deo. Prvi kompletan klavirski koncert, numerisan kao br. 2, u Be-duru op. 19, Betoven je počeo da piše 1795, ali ga je finalizirao tri godine kasnije. **Koncert za klavir i orkestar br. 2** je premijerno izveo autor, u bečkom Dvorskom teatru, i posvetio ga je Karlu Niklasu Edleru fon Nikelsbergu. Delo je štampano 1801. godine, ali do tog vremena Klavirski koncert u Ce-duru je već bio publikovan, iako je hronološki nastao nakon Koncerta u Be-duru. Zbog toga, numeracija ne odgovara hronologiji nastanka dve kompozicije, koje će na ovom koncertu biti izvedene po redosledu nastanka.

Iako je Betoven smatrao da ovo delo nije jedno od njegovih najboljih, ono je doživelo veliki uspeh kod publike, i lansiralo Betovena kao jednog od novih bečkih talenata tog vremena.

Prvi stav prikazuje očigledne uticaje Hajdnove i Mocartove tradicije, i koncipiran u je u tradicionalnoj trostavačnoj formi. Drugi, lagani stav donosi neke od tipičnih karakteristika Betovenovog melodijskog stila, dok treći, koncipiran kao rondo-sonata, crpi inspiraciju iz bečkog folklor, dok ritmički puls ukazuje na onomatopeju proleća.

Koncert za klavir i orkestar br. 1 u Ce-duru, op. 15 nastao je 1798. godine, a prvi put ga je u Pragu izveo autor, u okviru turneje tokom koje se afirmisao kao pijanista-virtouz. Koncert u Ce-duru bio je treći Betovenov pokušaj u ovom žanru: nakon koncerta u Es-duru koji nikada nije štampan, 1794. završio je koncert u Be-duru, da bi četiri godine kasnije nastao i koncert u Ce-duru. Pošto je Koncert za klavir i orkestar u Ce-duru, op. 15, štampan prvi, kao takav je i zvanično numerisan.

Delo je napisano u klasičnoj trostavačnoj koncertantnoj formi. Iako ni stilski ni formalno još uvek ne izlazi iz okvira Hajdnove i Mocartove tradicije, ono sadrži elemente Betovenove individualne umetničke poetike, koji će biti karakteristični za njegove naredne klavirske koncerte. Klavirska deonica je briljantna i virtuoзна, i očigledno pisana s ciljem da predstavi pijanističko umeće tada mladog autora. Međutim, u poređenju s prvim koncertom u Es-duru, Betoven u ovom delu uspeva da uspostavi mnogo bolju ravnotežu između rada na tematskom sadržaju i prikazivanja tehničkih mogućnosti soliste.

Koncert za klavir i orkestar br. 3 u ce-molu, op. 37 nastao je 1800. godine, a premijerno je izveden tek 5. aprila 1803. godine, ponovo sa autorom kao solistom.

Delo pripada ranijem Betovenovom stvaralačkom periodu, u kojem je komponovao dela različitih profila i žanrova. U formama u kojima se u velikoj meri oslanjao na tradiciju svojih prethodnika Hajdna i Mocarta, Betoven nije bio sklon eksperimentu, dok je u delimično neistraženim oblastima često primenjivao veoma smeđe tehnike i kompoziciona rešenja. Zbog toga je u sva tri svoja prva klavirska koncerta koristio sasvim tradicionalnu koncertantnu formu. Još jedan od razloga za to svakako je bila i činjenica da je koncerte pisao namenski – za sopstvene virtuozne solističke nastupe, koji su kao takvi bili podložni stalnoj promeni i improvizaciji svog autora i izvođača. Prema priči, pred premijerno izvođenje Koncerta br. 3, solo deonica gotovo da nije ni bila napisana. Stranice partiture su bile uglavnom prazne, uz nekoliko *hijeroglifa* koji su Betovenu služili samo kao podsetnik. Tek kada bi koncert postao dovoljno često izvođen i poznat publici, Betoven je delo pripremao i davao dozvolu da se štampa, i počinjao da piše novo. Ovo objašnjava i kasniji broj opusa Koncerta br. 3 i činjenicu da je štampan tek 1804. godine.

Iako je delo pisano veoma konvencionalno, i u zvučnom rezultatu ukazuje na Mocartovu tradiciju, Betoven demonstrira zrelo majstorstvo forme i koncepcije. Prvi stav je klasičan sonatni oblik sa orkestarskom i solističkom ekspozicijom, razvojnim delom, reprizom i kodom, drugi je trodel, a treći rondo, čija je struktura poslužila i Johanesu Bramsu kao snažan uzor za pisanje Klavirskog koncerta br. 1.

Poslednji put kada se Ludvig van Betoven pojavio kao solista pred publikom, u teatru *An der Wien* 1808. godine, izveden je **Koncert za klavir i orkestar br. 4** u Ge-duru, op. 58, nastao 1805-6. To je i poslednje delo koje je Betoven napisao za sebe, a celokupne pripreme za koncert nagoveštavale su njegov neuspeh – probe za predugi i iscrpljujući program nisu bile dobro organizovane, muzičari su se žalili na hladnoću u sali, a među publikom su se događali i incidenti. Pored slabog odjeka među publikom, Betoven je doživeo i finansijski neuspeh, da bi tek posle kompozitorove smrti ovaj koncert dostigao popularnost među izvođačima i publikom. Kao što je slučaj sa mnogim važnim delima muzičke literature, i ovo delo je naknadno otkrio mladi Feliks Mendelson, 1836. godine. Prvi put je muzička literatura zabeležila slučaj da solista započne koncert pre nego što orkestar u odvojenoj ekspoziciji najavi tematski materijal. Očekivana snaga i blistavi virtuoзитet zamenjeni su lirikom i intimnim nastupom soliste, ali i orkestra. Nasuprot briljantnom karakteru prva tri koncerta i

grandioznim zvukom poslednjeg *Emperora*, Četvrti koncert odlikuje svečani, ali delikatan zvuk u kojem je klavir ravnopravni partner. *Razgovor* orkestra i soliste u drugom stavu kamernog je karaktera, i donosi tematski materijal u unisonu gudačkih instrumenata koji se smenjuje sa delikatnim, jedva čujnim pasažima u solističkoj deonici, koji pred kraj stava dobijaju na zvuku. Kovitlac energije i dramaturška kulminacija pripada finalu u formi ronda. I pored togga, njegov zvuk je dostojanstven, bez preteranih emocija i u skladu sa atmosferom celokupnog koncerta.

Inspirisan delima Hajdna i Mocarta, Betoven je razvio klasični stil do krajnjih granica i zakoračio u romantizam stvarajući sopstvenu umetničku poetiku. **Peti klavirski koncert** u Es-duru, op. 73 pripada srednjem stvaralačkom periodu, koji je, prema karakteru dela, nazvan *herojskim* i označen kao najznačajniji, imajući u vidu da su tada nastala neka od njegovih najznačajnijih dela – simfonije od br. 3 do br. 8, klavirske sonate *Valdštajn* i *Apasionata*, kao i opera *Fidelio*, Violinski koncert i druge. Peti koncert za klavir i orkestar je nastao između 1809-1811. u Beču i posvećen je nadvojvodi Rudolfu, Betovenovom meceni i učeniku. Premijerno je izveden 1811. godine, u Gevandhausu u Lajpcigu, sa solistom Fridrihom Šnajderom, dok je glavni akter bečke premijere bio Karl Černi godinu dana kasnije. Podnaslov ovog koncerta ne potiče od kompozitora, nego od njegovog engleskog izdavača, Johana Baptista Kramera, koji je prepoznao *atmosferu* ovog dela nazvavši ga *carskim - Emperor*. Trostavačna forma ne odstupa od tradicionalne koncertantne forme. Prvi stav zauzima centralno mesto u ciklusu, svojom formom, ali i trajanjem od oko dvadeset minuta. Umesto klasične dvostruke ekspozicije, na početku dominira monumentalni uvod koji predstavlja značajan korak ka romantizmu – posle svakog od tri orkestarska akorda, solista izvodi kratki pasaž improvizatorskog karaktera u formi kadence, ali zapisan u notnom tekstu. Posle orkestarska ekspozicije, u solističkoj ekspoziciji srećemo novinu u odnosu na period klasicizma, a što je karakteristično za sve njegove klavirske koncerte – treću temu poverenu isključivo solističkom instrumentu. Rad sa materijalom doseže granice svog razvoja varijacionom tehnikom, bogatim figuracijama i harmonskim tokom. Lagani stav donosi očekivani kontrast raspoloženja, i bez pauze vodi ka završnom stavu u formi ronda.

Asja Radonjić